

Шевченко О.М.

викладач,

Полтавський державний

педагогічний університет

ім. В.Г. Короленка

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається діалектика взаємодії музично-педагогічної освіти та культури. Доведено, що застосування культурологічного підходу у змісті музично-педагогічної освіти сприяє професійному та загальнокультурному розвитку майбутніх музикантів-педагогів.

Dialectics of the education and culture interrelation is considered. Cultural approach perspectives as a base of the modern musical education are grounded.

Розбудова незалежної, демократичної Української держави зняла перешкоди на шляху до інтеграції наукових ідей, передових освітніх технологій. Але водночас, нові реалії сучасності відкрили перед вітчизняною наукою глибинний пласт нерозв'язаних проблем. Серед них неабияке значення має реформування музично-педагогічної освіти, приведення її до рівня міжнародних стандартів.

Нинішньою вищою музично-педагогічною школою взято як стратегічний напрям – інтеграцію до європейської освіти, забезпечення якісної підготовки майбутніх музикантів-педагогів, їхня конкурентоспроможність на національному й міжнародному ринках праці. У зв'язку з цим з особливою гостротою постає проблема оволодіння майбутніми фахівцями базовими музично-педагогічними, культурологічними знаннями, уміннями та ціннісними орієнтаціями, котрі відповідають сучасному рівню музично-педагогічної освіти та становлять базис для успішної професійної діяльності.

Розв'язання цих складних завдань значною мірою залежить від

вирішення принципово нового підходу до освіти як до надскладної самоорганізованої системи, що взаємодіє з іншими соціальними системами й утворює з ними в межах держави єдиний організм. Оскільки саме культура виражає «олюднення» педагогічного процесу і є однією з форм самовизначення професіонала, розвитку його творчих здібностей, важливим завданням є формування загальної культури студентів. Уміння наповнювати теоретичну й практичну діяльність високим культурологічним змістом украй необхідне випускникам музичних педагогічних навчальних закладів.

Мета нашого дослідження – з'ясувати культуротворчі засади музично-педагогічної освіти у нових соціокультурних умовах; **завдання** – довести, що впровадження культурологічного підходу у навчально-виховний процес музично-педагогічних навчальних закладів є головною умовою підвищення рівня професійної та загальнокультурної підготовки майбутніх музикантів-педагогів.

У педагогічній науці проблемам моделювання змісту вищої освіти були присвячені праці таких дослідників, як А.М. Алексюк, В.П. Андру-щенко, Є.С. Барбіна, І.М. Богданова, Є.В. Бондаревська, С.У. Гончаренко, В.С. Ільїн, М.С. Каган, Н.Г. Ничкало, О.М. Пехота, В.В. Сластьонін та інші. Культурологічна модель змісту освіти досліджувалася такими науковцями, як Н.В. Бордовська, С.І. Гессен, І.А. Зязюн, І.Ф. Ісаєв, І.Я. Лернер, О.П. Рудницька та інші. Але питання культуровідповідності освіти, її культуротворчих засад сьогодні залишаються недостатньо вивченими.

Виклад основного матеріалу. Розвиток освіти зумовлений багатьма чинниками та умовами функціонування суспільства, серед яких одним з найважливіших є взаємозв'язок з культурою. Саме культура фокусує систему ціннісних уявлень, що становлять основу особистісних орієнтирів суб'єкта, регулюють його діяльність, переводять людину в більш осмислений та упорядкований спосіб буття. Тому одним з основних принципів освіти можна вважати принцип культуровідповідності, який проголошений ще А. Дистервегом: «Навчай культуровідповідно!» [4, 39].

У сучасних умовах усе більше загострюється проблема вдосконалення механізмів соціалізації та інкультурації особистості засобами освіти. Важливо забезпечити їх обопільне функціонування в педагогіці, особливо в теорії та практиці музично-педагогічної освіти у зв'язку зі специфікою її спрямованості на розв'язання питань культури. На думку Є.В. Бондаревської, важливо зробити в педагогіці перехід від просвітницької парадигми до культуротворчої, від «людини освіченої» до «людини культури» [1].

Образ «людини культури» має відповідати актуальним потребам світового співтовариства в людині, яка орієнтується на співробітництво й не здійснює деструктивних дій. Це означає втілення в навчальному процесі таких ідей:

- людина культури – вільна особистість, здатна до самовизначення у світі культури; тому педагоги й вихователі мають формувати в молоді такі якості: високий рівень громадянської самосвідомості, почуття власної гідності, самоповаги, самостійність, самодисципліну, незалежність суджень, здатність орієнтуватися у світі духовних цінностей, відповідальність за свої вчинки, потребу в особистісному і професійному зростанні;

- людина культури – духовна особистість, здатна до виховання й самовиховання духовних потреб (зокрема в пізнанні, рефлексії, красі, спілкуванні, в пошукові сенсу життя, щастя, у прагненні до ідеалу); тому її виховання передбачає орієнтацію на загальнолюдські цінності, світову й національну духовну культуру, філософію, етику, естетику і людинознавство;

- людина культури – творча особистість, здатна до самоствердження в усіх сферах своєї життєдіяльності: у навчанні, побуті, відпочинку; тому її виховання має бути спрямоване на розвиток таких властивостей, як потреба в перетворювальній діяльності, поєднання аналітичного та інтуїтивного мислення, прагнення і здатність до життєтворчості;

- людина культури – адаптивна особистість, здатна до життя в певному культурному просторі, життя в умовах діалогу культур, ринкової економіки, нової релігійності і т.п.; оскільки адаптація до таких умов вимагає різноманітних глибоких знань, навичок спілкування, адекватної самооцінки, то метою педагогів має бути виховання витончених манер, естетичного смаку, дбайливого ставлення до власного фізичного й психічного здоров'я, здатності обладнати власне житло, вести господарство, примножувати благополуччя сім'ї та країни.

Отже, людина культури – це втілення культурного начала: свободи, гуманності, творчості, духовності, адаптивності. Цілісна людина культури в сучасному уявленні – це людина, здатна з максимальною ефективністю реалізувати свої індивідуальні здібності й свої інтелектуальні та моральні можливості. Недосконалість людської особистості спричинювала її постійне прагнення до творчості, саморозвитку, до самореалізації. Вершиною людських чеснот є, безсумнівно, моральні якості, без яких неможливо долати дегуманізацію суспільства в умовах ринкових відносин [2, 243].

Створення образу людини культури відбувається в межах професійної особистісно орієнтованої освіти, де основним методом проектування повинен стати культурологічний підхід, який передбачає «поворот усіх компонентів освіти до культури й людини як її творця й суб'єкта, здатного до культурного саморозвитку» [1, 87].

Педагогічне керівництво впровадженням культурологічного підходу у професійну підготовку майбутніх музикантів-педагогів базується на таких підходах:

- діяльнісному підході, який передбачає включення студентів до різноманітних форм педагогічної та музичної діяльності з метою формування їхньої готовності до загальнокультурного розвитку дітей;

- міждисциплінарному підході, який передбачає взаємне узгодження навчальних програм гуманітарного та мистецького циклів, що сприяє формуванню цілісного погляду на розвиток культури, що необхідний студентам для здійснення компетенцій.

У процесі організації культурологічного підходу у професійній підготовці майбутніх музикантів-педагогів реалізуються такі принципи:

- цілісності та системності підготовки, що забезпечує органічний взаємозв'язок усіх її компонентів;

- єдності теоретичної і практичної підготовки на основі внутрішньопредметних зв'язків;

- наступності та поетапності у формуванні вмінь та навичок на основі ускладнення музично-педагогічних завдань і змісту діяльності, що активізує процес загальнокультурного розвитку.

Застосування культурологічного підходу у професійній підготовці майбутніх музикантів-педагогів ми розглядаємо як цілісний педагогічний процес, що здійснюється на основі навчання і виховання, взаємодії з соціальним середовищем, урахування потреб студентів та соціальних вимог суспільства.

Основними формами навчання студентів у музично-педагогічних навчальних закладах є: традиційні – нетрадиційні: 1) уроки формування нових знань (уроки-лекції, уроки-подорожі, уроки-екскурсії, уроки-презентації, уроки-композиції, уроки-конференції, уроки-диспути, театралізовані уроки); 2) уроки навчання вмінням і навичкам (уроки практичних робіт, уроки з діловою, рольовою грою, мікрОВикладання); 3) уроки повторення та узагальнення знань, закріплення вмінь (семінари, театралізовані уроки, уроки-змагання, уроки-вікторини); 4) уроки перевірки та контролю знань і вмінь (залікові, захист рефератів, творчих робіт); 5) комбіновані.

Згідно зі специфікою музично-педагогічної освіти у процесі впровадження культурологічного підходу у професійній підготовці майбутніх музикантів-педагогів ми спиралися на різноманітні методи (за джерелами знань та за характером пізнавальної діяльності):

- вербальні (пояснення, розповідь, бесіда, колективне обговорення, роз'яснення);

- практичні (виконання вправ, мистецько-творчих завдань, навчальні, ділові ігри, організація вистав, концертів);
- наочні (ілюстрування, демонстрування, використання моделей тощо);
- проблемно-пошукові (проведення проблемно-тематичних уроків, організація лекцій-діалогів, диспутів, дискусій);
- евристичні (відкриття та відтворення різних можливостей поповнення свого загальнокультурного розвитку, генерування власних ідей).

Застосування культурологічного підходу у професійній підготовці майбутніх музикантів-педагогів передбачає реалізацію таких напрямів підготовки:

- насичення змісту навчальних дисциплін культурологічними знаннями;
- впровадження спецкурсів: «Українські свята та традиції», «Основні аспекти іншомовного спілкування» у навчально-виховний процес музично-педагогічних навчальних закладів;
- впровадження спецкурсу для керівників, викладачів та музично-педагогічних працівників музично-педагогічних навчальних закладів «Загальнокультурний потенціал особистості студента та його розвиток у навчальному процесі»;
- цілеспрямована організація та проведення педагогічної практики;
- широке залучення студентів до науково-дослідної роботи і позанавчальної музично-педагогічної діяльності;
- організація дозвіллевої діяльності студентів.

Взаємозумовленість означених напрямів, наступність їхніх завдань, єдність засобів їхньої реалізації забезпечують успішне впровадження культурологічного підходу у професійну підготовку майбутніх музикантів-педагогів.

Для активізації роботи керівників, викладачів та музично-педагогічних працівників навчальних закладів на загальнокультурний розвиток особистості студентів ми розробили спецкурс «Загальнокультурний потенціал особистості студента та його розвиток у навчально-виховному процесі».

Програма ставить за мету:

- озброєння керівників, викладачів та музично-педагогічних працівників музично-педагогічних навчальних закладів сучасними знаннями з питань загальнокультурного розвитку студентів у навчальному процесі;
- оволодіння методикою оцінювання загальнокультурного потенціалу студентів;
- задоволення потреб керівників, викладачів та музично-педагогічних працівників музично-педагогічних навчальних закладів у постійному підвищенні професійної кваліфікації на основі теоретичних знань та

практичної діяльності;

- стимулювання самоосвіти, саморозвитку, самореалізації керівників, викладачів та музично-педагогічних працівників музично-педагогічних навчальних закладів.

Програма складається з однієї лекції, двох семінарських занять у формі проблемних семінарів і практичного заняття з елементами «мозкового штурму», всього 8 годин.

На лекційному занятті керівникам, викладачам та музично-педагогічним працівникам розповідалося про поняття «культура» та її основні ознаки. Детально розглядалося питання культури особистості, характерні риси культурного фахівця. Була розглянута структура загальнокультурного потенціалу особистості майбутніх музикантів-педагогів.

На практичному занятті (2 год.) керівникам, викладачам та музично-педагогічним працівникам було запропоновано визначити показники загальнокультурного потенціалу студентів. Нами була представлена методика оцінювання рівня сформованості загальнокультурного потенціалу студентів музично-педагогічних навчальних закладів та критерії оцінювання рівня загальнокультурного потенціалу майбутніх музикантів-педагогів.

На семінарських заняттях (4 год.) розглядалися основні наукові підходи до організації навчального процесу з розвитку загальнокультурного потенціалу студентів, сучасні принципи відбору змісту освіти та змісту навчання, орієнтованого на загальнокультурний розвиток студентів. Слухачі спецкурсу обговорювали навчально-творчі задачі та їхню класифікацію, визначали форми навчальних занять і методів навчання, спрямованих на підвищення загальнокультурного розвитку студентів. Особливу зацікавленість викликала проблема організації позааудиторної роботи зі студентами музично-педагогічних навчальних закладів, направлена на підвищення їхнього загальнокультурного розвитку.

Висновок. Культурологічні засади музично-педагогічної освіти передбачають корегування освітніх технологій. На нормативному рівні це виявляється у вимогах до змістовного компонента, який повинен бути «культуроємким»; до процесуальної сторони навчання й виховання; до керування педагогічною діяльністю; до науково-освітнього й виховного простору навчального закладу, який стає «культуродоцільним середовищем»; до засобів діагностики й моніторингу якості освіти, які дозволяють об'єктивно й диференційовано оцінювати рівень професійного й особистісного розвитку студентів; до методів вивчення педагогічної діяльності та її інноваційного проектування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаревская Е.В. Теория и практика личностно ориентированного образования. – Ростов-на-Дону, 2000. – 277 с.
2. Губерський Л., Андрущенко В., Михайльченко М. Культура. Ідеологія. Особистість. – К., 2002. – 575 с.
3. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. – К., 2003. – 440 с.
4. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник. – К., 2002. – С. 39.
5. Тушева В. Культурологічні основи вищої педагогічної освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал. – 2005. – № 5. – С. 25-34.